

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Ekonomiczno-Społeczny
ul. Wojska Polskiego 28
60-637 Poznań

Ekspertyza - streszczenie

Wpływ planowanej kopalni Oczkowice na ekonomiczny, produkcyjny i społeczny potencjał rolnictwa i jego otoczenia na agrobiznes południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego

wykonana na zlecenie
Stowarzyszenia „*Przedsiębiorczość dla ekologii*”

Autorzy:
prof. dr hab. Walenty Poczta
dr Benedykt Pepliński
dr hab. Arkadiusz Sadowski
dr hab. Wawrzyniec Czubak

Poznań, 29 sierpnia 2017 r.

Celem prezentowanej ekspertyzy była analiza i ocena wpływu planowanej kopalni odkrywkowej węgla brunatnego Oczkowice na ekonomiczny, produkcyjny i społeczny potencjał rolnictwa i jego otoczenia na południowo-zachodnią część województwa wielkopolskiego.

Złoże węgla brunatnego Oczkowice zostało udokumentowane w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Do planów eksploatacji tego złoża powrócono w 2011 r., gdy Minister Środowiska wydał na rzecz PAK Górnictwo Sp. z o.o. koncesję na poszukiwanie i rozpoznawanie złoża węgla brunatnego w obszarze „Poniec – Krobia” i „Oczkowice” położonego w powiatach gostyńskim i rawickim w południowo-zachodniej Wielkopolsce. W 2014 r. na podstawie zatwierdzonego przez Ministra Środowiska Dodatku nr 1 urzędowo potwierdzono, że w złożu Oczkowice o łącznej powierzchni 71,04 km² zasoby węgla brunatnego szacowane są na 996 mln ton.

Budowa odkrywki węgla brunatnego pociąga za sobą konsekwencje w obszarach ekonomicznym, społecznym i środowiskowym w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. Planowanie i ewentualna budowa odkrywkowej kopalni węgla brunatnego na tym obszarze ma ścisły związek z bezpieczeństwem żywnościowym i energetycznym kraju. W szczególności budowa kopalni węgla brunatnego wpłynie na sytuację subsystemu gospodarki narodowej, który jest określany jako agrobiznes, a który w zasadniczej części tworzy rolnictwo i przemysł spożywczy, a więc ogniwa bezpośrednio wytwarzające żywność. W skład agrobiznesu wchodzi również sfera otoczenia i obsługi rolnictwa i przemysłu spożywczego.

W celu identyfikacji potencjalnych skutków uruchomienia kopalni odkrywkowej konieczne było przeprowadzenie wszechstronnej i wielowariantowej analizy. Analiza prezentowana w ekspertyzie dotyczy pełnego obszaru oddziaływania kopalni, który obejmuje teren powstałego w wyniku budowy kopalni leja odprężeniowego, a który swym zasięgiem obejmuje cały obszar powiatów gostyńskiego i rawickiego oraz 2/3 obszaru sąsiednich powiatów, tj. jarocińskiego, kościańskiego, krotoszyńskiego, leszczyńskiego i śremskiego.

Symulacje dotyczące skutków w agrobiznesie zostały w ekspertyzie przeprowadzone w trzech ujęciach scenariuszowych:

- scenariusz 1 - statyczny uwzględniający ostatnie dostępne parametry techniczno-ekonomiczne dla rolnictwa południowo-zachodniej wielkopolski w latach 2010-2015

- dwóch dynamicznych, tj.

- a) scenariusz 2 - na podstawie trendów występujących w rolnictwie południowo-zachodniej wielkopolski po 1990 roku oszacowano prognozowany stan rolnictwa na tym obszarze za około 35 lat, tj. w 2050 roku

b) scenariusz 3 - oparty na metodzie analogii przestrzenno-czasowych, tj. na podstawie symulacji stanu polskiego rolnictwa w 2050 roku, ale na przykładzie rolnictwa niemieckiego.

W każdym z nich zaprezentowano dwa warianty ustalenia poziomu strat w rolnictwie i przemyśle spożywczym, tj.:

- wariant 1 - na podstawie porównania rozwoju rolnictwa z województwa wielkopolskiego z obszarami, na których występują odkrywki węgla brunatnego, z której wynika, że względny spadek plonów zbóż wyniósł 18,5%, a względny spadek pogłównia bydła i trzody chlewnej wyniósł 22,5%,

- wariant 2 – na podstawie szacunków rolników z terenu południowo-zachodniej wielkopolski uzyskanych z badań ankietowych przyjęto, że poziom strat zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej wyniesie 30%.

Na obszarze południowo-zachodniej wielkopolski w 2010 roku działały gospodarstwa użytkujące przeciętnie 15,55 ha UR, tj. o 56,8% więcej niż w Polsce i o 9,3% więcej niż w Wielkopolsce. Korzystnie kształtuje się także struktura gospodarstw, gdyż blisko połowa z nich ma ponad 10 ha UR (wobec 22,3% w Polsce i 37,1% w Wielkopolsce) oraz użytkowanej ziemi rolniczej. Użytki rolne na obszarze południowo-zachodniej wielkopolski cechują się lepszą jakością, co wyraża zarówno wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, który dla południowo-zachodniej wielkopolski wynosi 79,9 pkt wobec 66,6 pkt dla Polski i 64,8 pkt dla Wielkopolski oraz wyższy udział gleb dobrych i bardzo dobrych, a więc klas I-IIIb.

Ważne z punktu widzenia intensywności produkcji jest techniczne uzbrojenie pracy. Również w tym przypadku przedstawia się ono na korzyść południowo-zachodniej wielkopolski, w którym na 1 gospodarstwo przypada więcej ciągników rolniczych (1,59 wobec 0,94 i 1,24 odpowiednio w Polsce i Wielkopolsce) o przeciętnie wyższej mocy, wyższą wartością aktywów przypadających na 1 ha UR (56 tys. zł wobec 32 tys. zł i 41 tys. zł odpowiednio w Polsce i Wielkopolsce) i o około 15% więcej w przeliczeniu na pełnozatrudnionego oraz lepszym wykorzystaniem posiadanych zasobów siły roboczej, co wyraża wyższa relacja pełnozatrudnionych w relacji do pracujących w rolnictwie.

Rolnictwo południowo-zachodniej wielkopolski cechuje się wyższą produktywnością, która w przypadku gospodarstw FADN jest o 90% wyższa niż przeciętnie w Polsce i o 38% wyższa niż w Wielkopolsce (odpowiednio 12 664 zł/ha UR, 6 657 zł/ha UR i 9 185 zł/ha UR).

Wynika to z osiągnięcia wyższych plonów, wyższego udziału roślin o wyższej produktywności z 1 ha (np. rzepaku, buraków cukrowych, warzyw) i większej obsady oraz produktywności zwierząt w gospodarstwach południowo-zachodniej wielkopolski. Plony zbóż na terenie południowo-zachodniej wielkopolski wyniosły w 2015 roku 48,7 dt/ha i były wyższe

niż w Polsce i Wielkopolsce odpowiednio o 38% i 30%, a w przypadku rzepaku, który uprawiany jest na glebach podobnej jakości w całej Polsce różnice w poziomie plonowania były podobne i wyniosły odpowiednio 23% i 11%.

Badany obszar wyróżnia natomiast bardzo wysoka obsada zwierząt, szczególnie trzody chlewnej (wyrażono w liczbie zwierząt przypadających na 100 ha UR). W przypadku bydła i krów jest ono o 159% i 110% wyższe niż w Polsce oraz o 101 i 108% wyższe niż w Wielkopolsce. W przypadku trzody chlewnej i loch obsada jest 4 krotnie wyższa niż w Polsce i o ponad 80% wyższa niż w Wielkopolsce. Pomimo wyższego udziału gospodarstw z produkcją zwierzęcą na terenie południowo-zachodniej wielkopolski przeciętne pogłowie zwierząt przeliczone na gospodarstwo jest 2-3 krotnie wyższe niż przeciętnie w Polsce i o około 50% wyższe niż w Wielkopolsce. Wyższa jest także produktywność zwierząt, np. mleczność krów jest wyższa niż w Polsce i o 7% wyższa niż w Wielkopolsce.

Potwierdzeniem wysokiego poziomu rozwoju rolnictwa analizowanego obszaru są osiągnięte przez to rolnictwo wyniki ekonomiczne. W przypadku rentowności produkcji rolnej jest ona blisko dwukrotnie wyższa niż w Polsce i Wielkopolsce i w przypadku gospodarstw FADN w 2015 roku wyniosła 22% wobec odpowiednio 12,0 i 11%. Przekłada się to także dochód rolniczy z gospodarstwa rolnego, który był prawie dwukrotnie wyższy niż w Polsce i Wielkopolsce i wyniosły odpowiednio 3279 zł/ha, 1753 zł/ha i 1824 zł/ha, co dawało odpowiednio 41,3 tys. zł/gospodarstwo 15,3 tys. zł/gospodarstwo i 21,8 tys. zł/gospodarstwo.

Przeprowadzona analiza wykazała także, że rośnie dystans dzielący obszar południowo-zachodniej wielkopolski z Polską i Wielkopolską w przypadku większości parametrów techniczno-ekonomicznych wynikających np. z szybszego tempa wzrostu przeciętnej wielkości gospodarstwa, wzrostu plonów. Proces ten jest jednak szczególnie widoczny po 1990 roku w przypadku wzrostu pogłowia zwierząt na terenie południowo-zachodniej wielkopolski. Wszystko to sprawia, że badany obszar stał się sercem wielkopolskiego i polskiego rolnictwa, co będzie miało przełożenie na poziom strat w produkcji i kosztów zewnętrznych w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym.

Pełne koszty zewnętrzne uruchomienia kopalni Oczkowice pokazują tzw. obszar oddziaływania pełny. W tym przypadku łączne ubytki produkcji w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym na terenie tego obszaru oszacowano w całym okresie 100 lat na kwotę od 111,5 mld zł w scenariuszu 1, statycznym zakładającym aktualny poziom rolnictwa oraz wariantie 1 do 495,4 mld zł w scenariuszu 2, w którym uwzględniono trendy zachodzące w rolnictwie na południowo-zachodniej wielkopolski po 1990 roku oraz poziom strat wynikający z obaw lokalnych rolników, natomiast utracone dochody oszacowano na poziomie

odpowiednio 29,3 mld zł i 94,4 mld zł. W scenariuszu 3 rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze powinny liczyć się z łączną utratą przychodów na poziomie 146,3 mld zł oraz dochodów na poziomie 39,2 mld zł, z czego także ponad 90% to utracony przez rolnictwo dochód rolniczy.

Średni ubytek produkcji rolnej i w sprzedaży przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego dla wszystkich wariantów i scenariuszy wyniósł 255,19 mld zł, a dochodów 56,38 mld zł. Wartość węgla do eksploatacji wynosi 75-100 mld zł.

Tabela 1. Całkowite straty w produkcji i koszty zewnętrzne w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywym w przypadku uruchomienia odkrywki węgla brunatnego Oczkowice

Wyszczególnienie	Scenariusz 1 - statyczny na podstawie sytuacji w rolnictwie w latach 2010-2015 (mld zł)		Scenariusz 2 -dynamiczny - na podstawie trendów zachodzących w rolnictwie na obszarze południowo-zachodniej wielkopolski (mld zł)		Scenariusz 3 - dynamiczny - na podstawie trendów zachodzących w rolnictwie niemieckim (mld zł)	
	wariant na podstawie strat w rolnictwie powstałych na skutek działalności kopalni odkrywki (wariant 1)	wariant na podstawie szacunków rolników z badań ankietowych (wariant 2)	wariant na podstawie strat w rolnictwie powstałych na skutek działalności kopalni odkrywki (wariant 1)	wariant na podstawie szacunków rolników z badań ankietowych (wariant 2)	wariant na podstawie strat w rolnictwie powstałych na skutek działalności kopalni odkrywki (wariant 1)	wariant na podstawie szacunków rolników z badań ankietowych (wariant 2)
straty w produkcji	111,45	235,93	224,59	495,36	146,34	317,46
spadek dochodu rolniczego (rolnictwo) i zysku (przemysł)		54,21		94,40		72,73

Źródło: Obliczenia własne.

Również objęcie ochroną złoża Oczkowice wiąże się z poniesieniem poważnych strat, które w przypadku przeciętnego gospodarstwa w 30 letnim okresie może oznaczać ubytek dochodu rolniczego o wartości 0,6-1,3 mln zł, a więc kwoty, która pozwoliłaby w tym czasie takiemu gospodarstwu co najmniej potroić produkcję zwierzęcą.

Inwestor planujący uruchomić kopalnię na złożu Oczkowice mówi o nowych miejscach pracy. Niestety liczba miejsc pracy, które mogą zostać stworzone na terenie kopalni i elektrowni może wynieść do 4000 osób, nie pokryje utraconych miejsc pracy w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywym, które oszacowano na 4576-10290 osób pełnozatrudnionych w rolnictwie oraz co najmniej 2000-4000 miejsc pracy, które utracą osoby pracujące w zakładach przetwórczych i jego otoczeniu na terenie pełnego oddziaływania kopalni. Po uwzględnieniu osób spoza obszaru oddziaływania odkrywki liczba możliwych do wygenerowania miejsc pracy w sektorze górniczym i jego otoczeniu pokrywa się, a nawet

przewyższa prawdopodobną liczbą miejsc pracy utraconych w agrobiznesie i u jego bezpośrednich kooperantów.